

**SUBCULTURI STRATEGICE ÎN CHINA?
DOUĂ ABORDĂRI DE CERCETARE**

LUCIAN DUMITRESCU*

Abstract. *This text brings to the fore an exploratory research. On one hand, the article sets out to explore the emergence of potential strategic subcultures in China. On the other hand, the article tries to frontload two different research approaches on the strategic (sub)cultures of a given state, namely, an inside-out way of investigation and an outside-in one. Even if it relies on an exploratory research, the text is not a descriptive one. It rests on a minimal research design, that is, research questions, literature review, and empirical data. The explanatory paradigm that this text employs is neoclassical realism, a meta-theory that has emerged at the intersection of realism with constructivism. According to this paradigm, a series of subsystemic factors, among which lies also the dominant strategic subculture, may account for a certain autonomy of a given state's political elites when faced with regional or international pressures. The main concept that this text puts forward is that of dominant strategic subculture, which emerges as an outgrowth of elite competition in a certain state.*

Keywords: *strategic subculture; strategic culture; security culture; classical neorealism; grand strategy; China*

*Introducere. Design de cercetare minimal
pentru o cercetare exploratorie*

Textul de față este unul cu caracter exploratoriu, ghidat de două întrebări de cercetare cu caracter general. Prima întrebare: ce descoperim – în cadrul unei cercetări exploratorii, cu caracter de etapă – despre subculturile strategice din China? Din această întrebare de cercetare derivă altele. Se poate vorbi despre mai multe subculturii strategice în China? Care dintre acestea este dominantă? Putem explica teoria și practica securității Beijingului cu ajutorul subculturilor strategice din China? A doua întrebare de cercetare: cum putem studia subculturile strategice dintr-un stat?

Chiar dacă este vorba de o cercetare exploratorie, noutatea textului rezidă în investigarea potențialelor subculturii strategice din China. Deja există o vastă lite-

* Cercetător științific III dr., Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” al Academiei Române.

ratură de specialitate dedicată culturii strategice din China¹. Cu toate acestea, tema subculturilor strategice este abordată doar marginal². Mai exact, nu am întâlnit – în etapa de *literature review* – tema subculturilor strategice abordată ca cercetare de sine stătătoare. Aceasta este explicația pentru interogația din titlu. Chiar putem identifica subculturi strategice în China? La prima vedere, nu. Pentru că, aparent, subculturile strategice sunt apanajul statelor democratice. Teoretic, cu cât o țară este mai democratică, cu atât mai multe subculturi strategice vom întâlni în spațiul instituțional al acesteia. Exemplul elocvent din acest punct de vedere îl constituie Statele Unite ale Americii, unde vom găsi o multitudine de subculturi strategice: hegemonică, angajament global, cumpătare strategică, populist-izolaționistă³; wilsonianism, jacksonianism, jeffersonianism, hamiltonianism⁴; naționalism, internaționalism, naționalism multilateral⁵ etc. Într-o țară marcată de „modernizare fără democratizare“, precum China, ar trebui să întâlnim o singură cultură strategică, cea a grupului politic dominant, respectiv Partidul Comunist Chinez (PCC). Abordările recente din zona culturii strategice pleacă de la premisa că, într-un stat anume, aceasta este „formată atât din credințele și valorile publicului larg, cât și din culturile interne ale instituțiilor-cheie de securitate“⁶. În baza acestei abordări, deci, pluralitatea subculturilor strategice este asigurată indiferent de tipul de regim politic. Cred că lucrurile sunt totuși diferite. Pentru acest text, de interes sunt mai ales subculturile strategice de la nivelul elitei politice, cât de diferențiate sunt acestea unele de altele mai ales sub raportul viziunii de politică externă și, evident, ce impact au acestea asupra deciziei strategice. Vom întâlni cu alte cuvinte în China, la nivelul elitei politice, multitudinea de subculturi strategice pe care le întâlnim în Statele Unite ale Americii?

De interes pentru orice cercetător al relațiilor internaționale/studiilor de securitate, care nu dorește să producă texte cu caracter descriptiv, este valoarea euris-

¹ Kenneth D. Johnson, *China's Strategic Culture: A Perspective for the United States*, Strategic Studies Institute, 2009; Andrea Ghiselli, “Revising China's Strategic Culture: Contemporary Cherry-Picking of Ancient Strategic Thought”, *The China Quarterly*, Vol. 233, March 2018, pp. 166-185; Mohamad Rosyidin, “China's Strategic Culture and the Challenge of Security Management in the South China Sea Dispute”, *East Asia*, 2017; Mohammad Rosyidin, “The Dao of foreign policy: Understanding China's dual strategy in the South China Sea”, *Contemporary Security Policy*, 2019; Anand, V., “The Daoist Tradition in China's Strategic Culture: Understanding the Pragmatic Dimension of China's Behavioral Trends in the International System”, *China Report*, 2020; Tim Winter, “Geocultural Power: China's Belt and Road Initiative”, *Geopolitics*, 2020; Andrew Scobell, “China's Real Strategic Culture: A Great Wall of the Imagination”, *Contemporary Security Policy*, Vol. 35, Issue 2, 2014, pp. 211-226; Huiyun Feng și Kai He, “A dynamic strategic culture model and China's behavior in the South China Sea”, *Cambridge Review of International Affairs*, 2019.

² David Shambaugh, *China's Leaders. From Mao to Now*, Cambridge, Polity Press, 2021; Kevin G. Cai, *China's Foreign Policy since 1949. Continuity and Change*, London, Routledge, 2022; Orville Schelle și John Delury, *Wealth and Power. China's Long March to the Twenty-First Century*, Random House, 2013; Yun Sun, *Africa in China's Foreign Policy*, BROOKINGS, 2014; Peter Hays Gries, *China's New Nationalism. Pride, Politics, and Diplomacy*, Berkeley: University of California Press, 2004.

³ Georg Löfflman, *American Grand Strategy under Obama. Competing Discourses*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2019.

⁴ David G. Haglund, “What Can Strategic Culture Contribute to Our Understanding of Security Policies in the Asia-Pacific Region?”, *Contemporary Security Policy*, Vol. 35, Issue 2, 2014, pp. 310-328.

⁵ Dean P. Chen, *US-China-Taiwan in the Age of Trump and Biden. Towards a Nationalist Strategy*, New York: Routledge, 2022.

⁶ Dmitry (Dima) Adamsky, “Strategic Culture“, în *Strategy in the Contemporary World*, John Baylis, James J. Wirtz, Jeannie L. Johnson (eds.), Oxford: Oxford University Press, 2022, p. 92.

tică a subculturilor strategice. Cu alte cuvinte, dacă am examinat subculturile strategice dintr-un anumit stat, la ce ne ajută acest travaliu intelectual? Pe scurt, putem explica ceva din teoria și practica strategică a unui stat cu ajutorul subculturilor strategice? Deci înainte de a intra în „măruntaiele“ unui concept contestat, să vedem ce valoare de întrebuințare poate avea acesta. Monica Gariup consideră că, prin studierea mării strategii a Uniunii Europene, pe care o înțelege ca discurs dominant, putem înțelege „cultura strategică dominantă a elitelor participante la proces“⁷. Reținem din abordarea de mai sus că se poate discuta despre o cultură strategică dominantă. În siajul lui Peter Katzenstein⁸, un alt autor consideră că experiența istorică, sistemul politic și influențele culturale predispun un stat să gestioneze o amenințare de securitate într-un mod diferit de un alt stat confruntat cu aceeași amenințare de securitate⁹. Într-o carte publicată relativ recent, am arătat că înțelegerea culturii strategice dintr-un stat ne ajută să descifrăm care sunt inamicii unei comunități politice, cum ne amenință aceștia și cum ne putem apăra de ei¹⁰. Pentru Chen¹¹, care scrie în paradigma realismului neoclasice, probabil cea mai potrivită paradigmă pentru cercetarea subculturilor strategice dintr-un stat, subcultura strategică dominantă ajută elita guvernantă să „traducă“ presiunile externe și să le raporteze la interesele și capacitățile instituționale locale. Alți autori demonstrează că subculturile strategice dintr-un stat nu doar că influențează percepția elitei guvernante asupra relațiilor internaționale. Cunoașterea subculturilor strategice dintr-un stat poate reduce – într-o anumită măsură – incertitudinea în legătură cu acțiunile strategice ale statului respectiv. Motivul? Descifrând subculturile strategice dintr-un stat și aflând care dintre acestea este dominantă la un moment dat, în timpul unei administrații prezidențiale, putem spune că anumite opțiuni strategice devin legitime, în timp ce altele devin marginale pentru respectiva elită guvernantă¹². Asta nu înseamnă că putem face prognoze exacte despre comportamentul strategic al statului respectiv. Putem face însă estimări și putem construi scenarii, care pot reduce parțial incertitudinea pentru factorii de decizie. Iată deci că din cunoașterea subculturilor strategice ale unui stat derivă nu doar întrebuințări euristice (de cercetare), ci potențial și unele de politică publică. Dar, simultan, trecerea de la o subkultură strategică la o alta, făcută chiar de către aceeași elită guvernantă, explică schimbarea percepțiilor legate de mediul regional sau internațional de securitate¹³.

⁷ Monica Gariup, *European Security Culture. Language, Theory, Policy*, Surrey: Ashgate, 2009, p. 62.

⁸ Peter Katzenstein, *The Culture of National Security*, Columbia University Press, 1996.

⁹ Patrick Hinton, “Strategic Culture. In Defiance of a Structural World Order”, *The RUSI Journal*, Vol. 165, Issue 4, 2020, pp. 80-87.

¹⁰ Lucian Dumitrescu, *Narațiuni strategice. Securizare și legitimitate în relațiile internaționale*, București, Ed. ISPRI, 2020.

¹¹ Dean P. Chen, *US-China-Taiwan in the Age of Trump and Biden. Towards a Nationalist Strategy*, New York: Routledge, 2022.

¹² Dmitry (Dima) Adamsky, “Russian campaign in Syria – change and continuity in strategic culture”, *Journal of Strategic Studies*, 2019.

¹³ Shaiel Ben-Ephraim, “From strategic narrative to strategic culture: Labor Zionism and the roots of Israeli strategic culture”, *Comparative Strategy*, Vol. 39, Nr. 2, 2020, pp. 145-161; Kevin G. Cai, *China's Foreign Policy since 1949. Continuity and Change*, London, Routledge, 2022.

Chiar dacă acest text are caracter exploratoriu, el nu este descriptiv. Și, în general, nu au caracter descriptiv textele care sunt adaptate unui design de cercetare. Designul de cercetare pare să fie unul standard pentru toate cercetările. Nu este așa¹⁴. De pildă, acest text folosește un design de cercetare minimal, iar nu unul maximal. Ce presupune acest design de cercetare? Și ce organizare a textului derivă din utilizarea sa? În baza experienței de cercetare personale, cea mai dificilă parte a unei cercetări, după identificarea temei de interes, constă în identificarea întrebărilor de cercetare și, simultan, în restrângerea temei de cercetare¹⁵. Întrebările de cercetare ale textului le-am enunțat din chiar debutul său. Urmează lămurirea conceptului de subcultură strategică prin situarea abordării acestei cercetări în dezbateră deja existentă în legătură cu acest concept. Ce înseamnă asta? În esență, înseamnă o minimală *literature review* – consultarea literaturii de specialitate – în legătură cu conceptul de interes. A doua secțiune a acestui text discută nu numai diferitele definiții ale subculturii strategice – și simultan definiția de lucru aleasă –, ci și paradigma în care stă textul. A treia secțiune oferă date despre subculturile strategice din China, preluate dintr-o cercetare de tip teoretic a literaturii de specialitate. În felul acesta ne asigurăm că tema cercetării este validă. Și anume că subculturile strategice există în realitate și că nu examinăm doar construcții teoretice. Ultima secțiune a textului expune două strategii de cercetare pentru subculturile strategice din China, una de tipul *outside-in*, iar alta de tipul *inside-out*¹⁶.

Cultură de securitate, cultură strategică sau subculturi strategice? Explicarea conceptului

Această secțiune – care ține de partea de *literature review* a cercetării – își propune să facă lumină în literatura de specialitate despre subculturile strategice. Cum a apărut și ce evoluție a avut conceptul? Ce sens are conceptul în discuție? Care este diferența față de cultura de securitate sau față de cultura strategică? Totodată, secțiunea explică succint realismul neoclasic, paradigma în care stă de regulă cercetarea subculturilor strategice dintr-un stat. O paradigmă care combină realismul cu constructivismul¹⁷.

Apariția culturii în studiile de securitate, de regulă ca variabilă independentă, are cel puțin două explicații. În primul rând, înlocuirea imprecisului și vetustului concept de „caracter național”¹⁸. Cititorii lui Morgenthau își amintesc că acest concept a fost utilizat în lucrarea *Politica între națiuni*, ca factor variabil care poate explica „puterea națională”¹⁹. Un alt motiv a fost supralicitarea factorilor

¹⁴ Joseph A. Maxwell, *Qualitative Research Design. An Introduction Approach*. Los Angeles: SAGE, 2013.

¹⁵ Christopher Lamont, *Research Methods in International Relations*, Los Angeles: SAGE, 2015.

¹⁶ Mette Skak, “Russian strategic culture: the role of today’s chekisty”, *Contemporary Politics*, 2016.

¹⁷ Gideon Rose, “Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, *World Politics*, Vol. 51, Issue 1, 1998, pp. 144-172.

¹⁸ Renunțarea la conceptul de „caracter național” a adus în prim plan conceptul de „cultură politică”, utilizat pe larg de cercetările despre dezvoltarea politică din anii ’60-’70.

¹⁹ Hans J. Morgenthau, *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*, Iași, Ed. Polirom, 2007, p. 168.

sistemici, de tip structural, de către realism, dar mai ales de către neorealism. Și, simultan, teoria actorului rațional. Pentru realism și neorealism, cultura nu explică nimic, pentru că influența acesteia asupra deciziei și politicilor de securitate era considerată în cel mai bun caz secundară.

Prima generație de utilizatori ai conceptului de cultură strategică apare în anii '70. În contextul dezbaterilor despre posibila influență a culturii asupra doctrinelor nucleare în perioada Războiului Rece, Jack Snyder utilizează conceptul de cultură strategică cu referire la Uniunea Sovietică. Snyder oferă o definiție cu caracter antropologic culturii strategice: „constelații de înțelesuri, ce includ credințe, ritualuri, practici, forumuri de artă și ceremonii, precum și practici culturale informale precum limba, bârfele, povestirile și ritualurile cotidiene”²⁰. Mai importantă decât definiția a fost premisa cercetărilor lui Snyder. Monopolizate de teoria actorului rațional, abordările realiste nu puteau explica de ce state confruntate cu aceeași amenințare de securitate răspundeau diferit. Putea explica cultura strategică – cu caracter național la acel moment – aceste diferențe? A doua generație de teoreticieni ai subculturii strategice se profilează la jumătatea anilor '90. Momentul nu este întâmplător, pentru că la acel moment luau avânt teoriile constructiviste, care, printre altele, demonstau că identitatea strategică asumată de o administrație putea explica politica externă a acesteia. Dezbateră majoră inițiată de a doua generație de teoreticieni a vizat capacitatea explicativă a subculturii strategice: variabilă independentă sau context cultural care ar putea influența, alături de alți factori, decizia strategică? S-a mers pe a doua variantă, această a doua generație de teoreticieni având în Colin Gray un exponent important. În debutul anilor 2000, la puțin timp după atentatele teroriste de la 11 Septembrie 2001, apărea al treilea val în cercetarea culturii strategice. Cercetătorii acestei generații au fost preocupați, pe de o parte, de cultura strategică a actorilor non-statali, iar, pe de altă parte, de reziduurile neorealismului ajunse în cercetarea culturii strategice. Acestea aveau tendința de a percepe cultura strategică – atât a actorilor statali cât și a celor non-statali – ca având caracter monolitic, perfect încheșat, după modelul realist al statului perceput ca o bilă de biliard. În fine, a patra generație de teoreticieni a fost preocupată de chestiunea subculturilor strategice, de capacitatea explicativă a acestora, precum și de evenimentele care pot produce schimbări în materie de subculturi strategice. Acești cercetători consideră că valoarea explicativă a subculturilor strategice poate crește în așa numitele „momente de cotitură”²¹, respectiv, evenimente cu caracter exogen, relativ greu predictibile din punct de vedere teoretic și care generează schimbare socială și instituțională rapidă. Criza economică, pandemia, revoluția, atentatul terorist, destrămarea Uniunii Sovietice sunt câteva exemple de momente de cotitură. După asemenea momente de criză, antreprenorii de politică publică, care vehiculează de regulă un nou concept strategic, ajutați de un antreprenor politic important (cel puțin membru al guvernului) pot schimba subcultura strategică dominantă

²⁰ Peter Schmidt și Benjamin Zyla (ed.), *European Security Policy and Strategic Culture*, London: Routledge, 2013, p. 3.

²¹ Paul Pierson, “Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics”, *The American Political Science Review*, Vol. 94, Issue 2, 2000, pp. 251-267.

dintr-un stat. Și, în acest mod, percepțiile asupra mediului internațional de securitate sunt traduse în noi politici de securitate. Sugestivă, din acest punct de vedere, este apariția *rogue doctrine*²² – doctrina statelor deviate – în America, după destrămarea URSS. Dar mai ales evoluția acesteia după atentatele teroriste de la 11 Septembrie 2001.

Să vedem acum sensurile culturii strategice. Cultura strategică se referă la „credințe, idei și norme larg răspândite, cu determinate identitare, despre utilizarea legitimă a forței de către un stat împotriva unei amenințări existențiale de securitate”²³. Cultura strategică are deci sens prevalent militar. Diferența conceptuală dintre cultura strategică și cultura de securitate rezidă în faptul că ultima are o dimensiune socială mai clară. Astfel, cultura de securitate înseamnă modul în care „liderii și societatea percep acțiunile propriului stat”²⁴, precum și „modul în care liderii și societatea dintr-un stat percep politicile și acțiunile unui adversar sau potențial adversar, printr-o construcție mitică”²⁵. Prin urmare, în timp ce cultura strategică este un concept preponderent elitist, care vizează percepțiile elitei de securitate în funcție de identitatea acesteia, cultura de securitate include și percepțiile populației, de asemenea determinate identitar. Cultura strategică nu este însă un concept exclusiv elitist. Utilizarea forței la care se referă cultura strategică ar trebui să aibă caracter legitim. Prin urmare, securizarea obiectului de referință împotriva căruia se utilizează forța se face cu narațiuni care exploatează imaginarul de securitate al populației, în cadrul căruia sunt stocate emoții și informații despre adversarii tradiționali ai statului respectiv. Imaginarul de securitate îl definește Maria Mälksoo ca furnizând categoriile simțului comun pentru politica externă și de securitate²⁶. Imaginarul de securitate este parte a imaginarului social care „orientează societatea”. Important pentru dezbaterile din cadrul acestei secțiuni este faptul că Mälksoo propune diferența dintre imaginarul de securitate al elitei și imaginarul de securitate al populației. Pe primul îl aflăm monitorizând discursurile de securitate și de politică externă, dezbaterile legate de politicile de securitate, conceptele și documentele de politică externă, strategiile naționale de securitate, precum și modul în care toate documentele de mai sus sunt reflectate în cercetarea academică. Imaginarul de securitate al populației – sau, mai exact, al „oamenilor obișnuiți”, după cum precizează Mälksoo – ar presupune să explorăm editorialele ziarelor, comentariile de pe internet și în general diferitele elemente ale culturii populare, de la filme, muzică și tricouri până la meme-uri.

Conceptul cu care lucrează acest text este acela de subcultură strategică. La ce se referă subculturile strategice? La faptul că „fiecare [subcultură strate-

²² K. P. O'Reilly, "A Rogue Doctrine? The Role of Strategic Culture on US Foreign Policy Behavior", *Foreign Policy Analysis*, 2012, pp. 1-21.

²³ Wilhelm Mirow, *Strategic Culture, Securitisation, and the Use of Force. Post-9/11 Security Practices of Liberal Democracies*, New York: Routledge, 2016, p. 34.

²⁴ Andrew Scobell, "China's Strategic Culture: A Great Wall of the Imagination", *Contemporary Security Policy*, Vol. 35, Issue 2, 2014, pp. 211-212.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Maria Mälksoo, *The Politics of Becoming European. A study of Polish and Baltic post-Cold War security imaginaries*, London: Routledge, 2010.

gică – *n.m., L.D.*] reprezintă o interpretare distinctă a contextului social, cultural și internațional al unui stat – cine sunt prietenii și adversarii unui stat –, ceea ce influențează modul în care statul interpretează variabilele materiale – geografia, puterea relativă, schimbarea tehnologică etc. – relevante pentru luarea deciziei strategice²⁷. Prin urmare, atunci când vorbim despre subculturi strategice discutăm de fapt nu doar despre competiția pentru putere dintre elitele unui stat. Ci, simultan, despre competiția dintre agenda fiecărei elite, care include o anumită perspectivă asupra politicii interne și internaționale. Aceste elite se află în competiție pentru a influența decizia strategică dintr-un stat²⁸, o competiție mai mult sau mai puțin accentuată în funcție de locul ocupat de statul respectiv în distribuția puterii la nivel internațional. În mod obișnuit, subcultura strategică dominantă se referă la agenda de securitate a elitei politice aflate la putere. Lucrurile sunt un pic mai complicate, pentru că această elită nu guvernează într-un vacuum instituțional. Drept urmare, în subcultura strategică dominantă intră de regulă și elemente ale „birocrăției aflate la putere, cu preferințe instituționale specifice”²⁹. Din această perspectivă, Ülğül aduce în discuție influența exercitată asupra politicilor de securitate ale administrației Trump de către subcultura strategică tradițională a birocrației americane³⁰. Aceasta s-a opus reducerii bugetului apărării pe care președintele Trump dorea să o opereze, după ce președintele Obama redusese acest buget cu aproape un trilion de dolari în două mandate. Nu trebuie să uităm, atunci când vorbim despre subcultura strategică dominantă, de potențialele influențe pe care le exercită asupra acesteia marele capital, atât intern cât și internațional.

Pentru a dobândi o înțelegere nuanțată – și cât mai aproape de realitate – atât a statului cât și a influenței pe care ideile o au asupra politicii externe și de securitate, textul acesta stă în paradigma realismului neoclasic. Această paradigmă apare la intersecția dintre realism și constructivism. Și pleacă de la premisa neo-realistă că factorii sistemici, respectiv distribuția puterii la nivel regional, au o influență decisivă asupra politicilor de securitate ale unui stat. Cu toate acestea, în funcție de o serie de factori subsistemici, elitele unui stat au o anumită autonomie în raport cu factorii sistemici. Factorii subsistemici pot fi culturali, respectiv subcultura strategică dominantă, și instituționali, precum raporturile dintre stat și societate, capacitățile instituționale ale statului³¹. Această potențială autonomie a elitei, generată de factorii subsistemici de mai sus, poate fi utilizată – sau nu – în strategia balansării instituționale, pentru a reduce parțial presiunea factorilor sistemici.

²⁷ Alan Bloomfield, “Time to Move On: Reconceptualizing the Strategic Culture Debate”, *Contemporary Security Policy*, Vol 33, Issue 3, 2012, p. 450.

²⁸ Tamir Libel, “Explaining the security paradigm shift: strategic culture, epistemic communities, and Israel’s changing national security policy”, *Defence Studies*, Vol. 16, Issue 2, 2016, pp. 137-156.

²⁹ Mette Skak, “Russian strategic culture: the role of today’s chekisty”, *Contemporary Politics*, 2016, p. 4.

³⁰ Murat Ülğül, „Mixing Grand Strategies. Trump and International Security”, *The International Spectator*, 2020, p. 6.

³¹ Thomas Eder, *China-Russia relations in Central Asia. Energy policy, Beijing’s new assertiveness and 21st century geopolitics*, Wiesbaden: Springer, 2020; Norrin M. Ripsman, Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, *Neoclassical realist theory of international politics*, Oxford: Oxford University Press, 2016.

Secțiunea are două concluzii. Prima: subculturile strategice înseamnă „scheme cognitive strategice”³² care trebuie examinate în raport cu competiția de putere dintre elitele unui stat. Subcultura strategică dominantă va influența percepția asupra mediului regional de securitate și, ca atare, va amprenta teoria și practica securității dintr-un stat. A doua concluzie: cultura strategică dintr-un stat poate fi dezmembrată în mai multe subculturi strategice: ale diferitelor elite (politice, industriale, financiare, militare, birocratice), ale populației și instituțiilor militare.

Subculturi strategice în China

Ce aflăm din literatura de specialitate despre aceste subculturi strategice? În primul rând, din consultarea literaturii de specialitate aflăm că Partidul Comunist Chinez reprezintă instituția hegemonică în decizia de securitate și politică externă din China. Mai precis, decizia strategică este concentrată la vârful Partidului Comunist Chinez, la nivelul Biroului Politic al Comitetului Central al PCC. Format din șapte membri, Biroul Politic este condus de secretarul general al PCC. Cei șapte membri ai Biroului Politic sunt aleși din cei 25 de membri ai Comitetul Central al PCC. Biroul Politic este al doilea cel mai important for de decizie de securitate din China³³.

Literatura de specialitate arată că în cadrul PCC ar exista două grupuri politice. Este vorba despre grupul radicalilor ori al conservatorilor și de grupul reformatorilor sau al moderaților³⁴. Există referiri și la o așa-numită facțiune Shanghai din cadrul PCC, apărută în timpul administrației Jiang Zemin, dar care a dispărut ulterior³⁵. Asta înseamnă că putem vorbi despre subculturi strategice distincte în cadrul PCC? Ce influență au acestea asupra membrilor Biroului Politic al Comitetului Central al PCC? Din datele existente, cel mai probabil vorbim de diferențe minimale de viziune în materie de politică internă în cadrul PCC. Ar fi eronat să credem că reformatorii sau moderații din PCC sunt disidenți de tipul lui Dubcek sau Havel. Reformatorii din PCC susțin „centralismul democratic” și „autoritarismul rezilient”³⁶. Diferențele apar însă în materie de politică externă. E cert că reformatorii s-au îndepărtat de viziunea de politică externă a lui Mao Zedong. Deng Xiaoping este considerat un reformator în materie de politică externă. În contrast cu izolaționistul Mao Zedong, Deng Xiaoping a subliniat importanța stabilității regionale și a deschiderii comerciale drept condiții importante ale modernizării și, implicit, ale securității Chinei. Raporturile diplomatice ale Chinei cu Statele Unite au fost reluate în timpul administrației Deng Xiaoping, în 1979. Pentru ca în anii '80 să fie semnate tratate importante între China și

³² Anand V., “Revisiting the Discourse on Strategic Culture: An Assessment of the Conceptual Debates”, *Strategic Analysis*, 2020.

³³ Kevin G. Cai, *China's Foreign Policy since 1949. Continuity and Change*, London, Routledge, 2022

³⁴ David Shambaugh, *China's Leaders. From Mao to Now*, Cambridge, Polity Press, 2021, p. 182; Kevin G. Cai, *China's Foreign Policy since 1949. Continuity and Change*, London, Routledge, 2022, p. 32; Orville Schelle și John Delury, *Wealth and Power: China's Long March to the Twenty-First Century*, Random House, 2013, p. 309.

³⁵ Stuart Harris, *China's Foreign Policy*, Cambridge: Polity Press, 2014.

³⁶ David Shambaugh, *China's Leaders. From Mao to Now*, Cambridge, Polity Press, 2021.

aliați importanți ai Statelor Unite din Asia de Est, precum Japonia și Coreea de Sud. În pofida diferențelor importante dintre Mao Zedong și Deng Xiaoping în ceea ce privește politica externă, există și apropieri notabile. În definitiv, politica externă a lui Deng Xiaoping era modelată de valori precum „socialism, dictatura democratică a poporului, leadership-ul partidului și gândirea marxist-leninist-maoistă”³⁷. În materie de politică internă, apropierile dintre cei doi au fost mai importante decât deosebirile. Deng Xiaoping considera că libertatea de exprimare contravenea Constituției Chinei. Pentru grupul conservator din PCC, din care se consideră că face parte și Xi Jinping³⁸, percepția atât a politicii interne cât și a celei externe se face printr-o lentilă *Realpolitik* clasică. Ceea ce înseamnă că orice problemă de politică internă sau internațională este percepută ca „luptă de putere”³⁹. Precum problema Tibetului, pe care grupul conservator din PCC refuză să o descifreze cu un referențial etnic, religios sau legat de drepturile omului. Grupul conservator din PCC este adversarul declarat al oricărei deschideri politice. Una dintre temerile importante ale conservatorilor din PCC este ca modelul destrămării Uniunii Sovietice să nu fie importat în China. Pentru grupul conservator, demantelarea URSS nu are atât legătură cu factorii sistemici – Actul Final de la Helsinki și doctrina Reagan – și nici cu factori subsistemici, precum vulnerabilitățile instituționale, economice și politice ale Uniunii Sovietice. Explicația prăbușirii URSS ține exclusiv de deschiderea politică inițiată de Gorbaciov sub forma *glasnost* și *perestroika*. Din acest punct de vedere, subcultura strategică a conservatorilor din cadrul PCC seamănă mult cu subcultura strategică statist-civilizațională arborată de Kremlin începând cu anul 2012, când Vladimir Putin începea cel de-al treilea mandat de președinte al Federației Ruse. O comparație între aceste subculturi strategice reprezintă o cercetare în sine.

După cum arătam în secțiunea anterioară, subculturile strategice conțin viziunea diferitelor tipuri de elite – politice, militare, economice, birocratice etc. – dintr-un stat atât în legătură cu mediul internațional cât și cu mediul intern. Pentru mediul intern, o direcție din cadrul subculturii strategice conservatoare din PCC vizează piața liberă. Sensul atribuit acesteia se realizează prin intermediul teoriei „cuștii de pasăre”. Potrivit acestei teorii, piața liberă este o pasăre care trebuie controlată prin intermediul reformelor inițiate de PCC, acestea din urmă fiind asemănată cu o cușcă. Prin urmare, obiectivul reformei economice nu constă în eliberarea păsării din cușcă. Ci se referă la dimensiunile – mai mari sau mai mici – ale cuștii⁴⁰. În condițiile în care „moderatul” Deng Xiaoping considera că libertatea de exprimare era contrarie Constituției Chinei, e puțin surprinzător că „radicalii” din PCC sunt sceptici în legătură cu orice tip de deschidere, indiferent dacă aceasta vizează sistemul politic, mass-media, armata, inteligența sau societatea în ansamblul ei⁴¹.

³⁷ Orville Schelle și John Delury, *Wealth and Power. China's Long March to the Twenty-First Century*, Random House, 2013, p. 288.

³⁸ David Shambaugh, *China's Leaders. From Mao to Now*, Cambridge, Polity Press, 2021, p. 211.

³⁹ *Op. cit.*, p. 219.

⁴⁰ Geoff Raby, *China's Grand Strategy and Australia's Future in the New Global Order*, Melbourne: Melbourne University Press, 2020, p. 77.

⁴¹ David Shambaugh, *China's Leaders. From Mao to Now*, Cambridge, Polity Press, 2021, p. 183.

Dincolo de elita politică, respectiv moderații și radicalii din PCC, între care există mai multe apropieri decât deosebiri, în China există și alte elite. De pildă, elita militară concentrată în cadrul Armatei de Eliberare a Poporului din China. Literatura de specialitate menționează existența unei subculturi strategice a acestei instituții⁴². Dar tot din literatura de specialitate aflăm că Armata nu este a poporului. Este „armata partidului”⁴³. Ca atare, subcultura strategică a Armatei este modelată substanțial de subcultura strategică dominantă în cadrul PCC. Zonele în care Armata deține o anumită autonomie în raport cu PCC sunt acelea care țin exclusiv de expertiza militară, precum „vânzările americane de armament către Taiwan; chestiunea suveranității și a disputelor teritoriale din Marea Chinei de Est și Marea Chinei de Sud; securitatea maritimă (...)”⁴⁴. Grupuri de interese cu propriile subculturi strategice întâlnim în diferitele ministere din China. De pildă, Ministerul de Externe percepe ajutorul internațional pe care China îl trimite în diferite state din Africa nu doar ca o modalitate de consolidare a legăturilor bilaterale, ci și ca o politică de stimulare a dezvoltării în aceste state⁴⁵, în continuarea tradiției inițiate de administrația Mao Zedong. În contrast cu Ministerul de Externe, Ministerul Comerțului percepe printr-un filtru valoric diferit, unul mai degrabă mercantilist, ajutorul internațional acordat de China statelor din Africa. În optica Ministerului Comerțului, acest ajutor ar trebui să stimuleze în primul rând dezvoltarea economică din China. Mai precis, diferitele resurse naturale deținute de statele din Africa sunt considerate de Ministerul Comerțului drept o prioritate strategică pentru China. Trebuie spus că în raport cu operațiunile Chinei în Africa, Ministerul de Externe este subordonat Ministerului Comerțului. Alte grupuri de interese importante din China, care pot influența decizia strategică a Beijingului legată de Africa, sunt formate din tehnocrații care activează în companiile publice din China⁴⁶. Directorii celor mai importante trei companii de stat chinezești prezente în Africa au rangul de vice-ministru, în timp ce ambasadorii Chinei în diferitele state africane au rang de director general⁴⁷. Nu trebuie uitată elita financiară din China, prezentă în sistemul financiar controlat de băncile de stat. Aceasta elită pare însă să aibă o influență marginală asupra politicilor de securitate ale Beijingului⁴⁸. Care dintre grupurile de interese din burocrația publică din China are influență mai mare asupra deciziei de politică externă? După Scobell, influența Armatei de Eliberare Populară este mai mare decât aceea exercitată de Ministerul de Externe⁴⁹. Pe lângă subculturile strategice formale, din cadrul burocrației de partid și de stat, în China mai întâlnim și subculturile strate-

⁴² James Char și Richard A. Bitzinger, “A New Direction in the People’s Liberation Army’s Emergent Strategic Thinking, Roles and Missions”, *The China Quarterly*, Vol. 232, 2017.

⁴³ David Shambaugh, *China’s Leaders. From Mao to Now*, Cambridge, Polity Press, 2021, p. 19.

⁴⁴ James Char și Richard A. Bitzinger, “A New Direction in the People’s Liberation Army’s Emergent Strategic Thinking, Roles and Missions”, *The China Quarterly*, Vol. 232, 2017, p. 848.

⁴⁵ Yun Sun, *Africa in China’s Foreign Policy*, BROOKINGS, 2014.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 28.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Kevin G. Cai, *China’s Foreign Policy since 1949. Continuity and Change*, London, Routledge, 2022.

⁴⁹ Andrew Scobell, Edmund J. Burke, Cortez A. Cooper III, Sale Lilly, Chad Ohlandt, Eric Warner, J. D. Williams, *China’s Grand Strategy. Trends, Trajectories and Long-Term Competition*, Santa Monica: RAND CORPORATION, 2020, p. 44.

gice ale populației, precum aceea a naționalismului popular. Acesta a fost stimulat și de o serie de evenimente de securitate – bombardarea din greșeală de către NATO a Ambasadei Chinei din Belgrad în 1999, precum și coliziunea dintre un avion spion al Statelor Unite și un avion militar al Chinei din 2001 deasupra Mării Chinei de Est –, dar și de readucerea în spațiul public a narațiunii „secolului umilinței naționale“ de către Partidul Comunist Chinez în debutul anilor '90⁵⁰. Deloc surprinzător, subcultura strategică dominantă în cadrul PCC proiectează valori precum respectarea leadership-ului politic, statismul și rolul central al PCC în modernizarea Chinei. În contrast cu această narațiune, subcultura strategică a naționalismului popular vehiculează un discurs ale cărui valori n-au legătură nici cu PCC, nici cu statul, ci cu „patria mamă“.

Concluzia secțiunii este că putem discuta de grupuri de interese multiple în China. Întrebarea e cât de profilate sunt subculturile strategice ale acestora, mai ales cele de la nivelul elitei politice? La prima vedere, codificarea acestor subculturii strategice pare să fie minimală, în așa fel încât viziunea acestora să nu intre în coliziune cu cultura strategică marxist-leninistă și, simultan, naționalistă a PCC. Din acest motiv, putem discuta mai degrabă de proto-subculturii strategice în China, deși, în materie de politică externă, pot fi constatate diferențe relativ semnificative între moderații și radicalii din PCC. Primii, începând cu Deng Xiaoping, au subliniat importanța stabilității regionale pentru dezvoltarea economică și modernizarea Chinei. În contrast, radicalii din PCC doresc o Chină cu un rol strategic accentuat la nivel regional, ceea ce accentuează competiția strategică cu Statele Unite. În materie de politică internă, asemănările dintre cele două grupuri sunt dominante.

Două direcții de cercetare ale subculturilor strategice din China. Outside-in și inside-out

Secțiunea își propune să prezinte cititorului/cititoarei două potențiale direcții de analiză a subculturilor strategice din China. Trebuie spus că acest text reprezintă în sine o direcție de cercetare, chiar dacă are un caracter exploratoriu. Direcțiile de cercetare de interes sunt *outside-in* și *inside-out*. Textul în care am întâlnit a doua direcție de cercetare îi aparține lui Mette Skak⁵¹ și se referă la impactul pe care foști și actuali lucrători din serviciile de *intelligence* ale Federației Ruse (Uniunii Sovietice) l-au produs asupra culturii strategice contemporane a Kremlinului. Mai precis, întrebarea de cercetare a lui Skak este dacă modul în care Kremlinul „traduce“ evenimentele politice atât din interiorul Federației Ruse cât și din noile state independente poate fi explicat (și) prin influența pe care Iuri Andropov și Evgheni Primakov, precum și marxism-leninismul, au avut-o asupra lui Vladimir Putin și a altor factori de decizie importanți din actuala elită politico-birocratică a Federației Ruse. Cu referire la Federația Rusă, articolele și cărțile de specialitate ale lui John J. Mearsheimer sunt prezentate de

⁵⁰ Peter Hays Gries, *China's New Nationalism. Pride, Politics, and Diplomacy*, Berkeley: University of California Press, 2004.

⁵¹ Mette Skak, „Russian strategic culture: the role of today's chekisty“, *Contemporary Politics*, 2016.

Mette Skak ca reprezentând abordarea de tip *outside-in* asupra culturii strategice din Federația Rusă. În baza acestei abordări, conflictele înghețate de la Marea Neagră și, în general, neoimperialismul Federației Ruse sunt prezentate ca reacții la inițiativele strategice pe care atât NATO cât și Uniunea Europeană le-au avut în diferitele state membre ale Parteneriatului Estic. Potrivit lui Skak, cele două abordări pot fi complementare⁵². După mine, viziunea lui John J. Mearsheimer este problematică din mai multe puncte de vedere. Logica realismului defensiv cu care Mearsheimer evaluează acțiunile Federației Ruse din „vecinătatea apropiată” pornește de la necesitatea recunoașterii de către statele occidentale a unei „sfere de influență” rusească. Mai mult decât atât, cumpătarea strategică (*strategic restraint*), care derivă din logica realismului defensiv, presupune retragerea militară americană din Europa, dublată de înarmarea și responsabilizarea aliaților Statelor Unite de pe bătrânul continent⁵³. Consecințele de securitate ale unui asemenea scenariu pentru Europa sunt greu de imaginat astăzi. În legătură cu China, însă, singurul stat care poate amenința hegemonia Statelor Unite în emisfera vestică, Mearsheimer schimbă paradigma. De această dată, el scrie în logica realismului ofensiv⁵⁴. Sancțiunile economice și chiar schimbarea regimului politic de la Beijing sunt soluțiile pe care Mearsheimer le avansează pentru stoparea creșterii economice a Chinei. Dincolo de impreciziile majore ale realismului defensiv și de inconstanța paradigmatică a lui Mearsheimer, e limpede că logica *outside-in* cu care profesorul american explorează revizionismul Federației Ruse poate oferi fundamentul unor narațiuni victimizante – de tipul cetății asediate – pentru Moscova. Dar problema de fond – pe care nu o ating nici Skak, nici Mearsheimer – și una care va persista în cercetarea culturilor și subculturilor strategice, ține de impactul percepțiilor de securitate asupra politicilor de securitate. Indiscutabil, aceste percepții sunt importante. Sunt însă mai importante decât tipul de leadership politic și capacitățile instituționale pe care acesta le are la dispoziție? Mai importante decât influența exercitată asupra leadership-ului politic de celelalte elite dintr-un stat, inclusiv de către marele capital, intern și internațional? Două lucruri trebuie spuse aici. În primul rând, contextul contează. Cu alte cuvinte, explicația oferită de subculturile strategice poate varia în funcție de tipul de stat și în funcție de tipul de amenințare⁵⁵ supuse examinării. În al doilea rând, importanța subculturii strategice în explicația strategică nu trebuie supraestimată. E greu de crezut că aceasta are rol de variabilă independentă. Ca factor subsistemic, subcultura strategică poate avea o importanță euristică la fel de mare precum tipul de leadership politic și capacitățile instituționale dintr-un stat. Cert este că explicația – una de finețe – care ia în calcul și impactul subculturii strategice dominante asupra deciziei de politică externă, va fi una mai nuanțată decât explicația realistă sau neorealită, axată pe teoria actorului rațional.

⁵² *Op. cit.*, p. 2.

⁵³ Miranda Priebe et al., *Implementing Restraint. Changes in U.S. Regional Policies to Operationalize a Realist Grand Strategy of Restraint*. Santa Monica: RAND Corporation, 2021.

⁵⁴ John J. Mearsheimer, „Can China Rise Peacefully?”, *The National Interest*, October 25, 2014, pp. 1-56.

⁵⁵ Dmitry (Dima) Adamsky, “Strategic Culture”, în *Strategy in the Contemporary World*, John Baylis, James J. Wirtz, Jeannie L. Johnson (eds.), Oxford: Oxford University Press, 2022, p. 93.

Revenind, după această digresiune, la subculturile strategice din China, să vedem ce ar presupune cele două tipuri de abordări. Abordarea de tipul *outside-in* poate fi utilizată pentru a explica reacțiile Beijingului la schimbările importante din mediul internațional de securitate. Căderea Zidului Berlinului (1989), Războiul din Irak (1991) și demantelarea Uniunii Sovietice (1991) au fost evenimente importante din mediul internațional care au schimbat percepția Beijingului asupra rolului strategic al Statelor Unite. După aceste evenimente, Statele Unite au devenit noul hegemon în viziunea Beijingului, vechiul hegemon din a doua jumătate a anilor '70 și din anii '80, respectiv Uniunea Sovietică, dispărând în 1991⁵⁶. Ce rol a jucat în schimbarea grilei de lectură a Chinei pentru relațiile internaționale din debutul anilor '90 subcultura strategică reformatoare din PCC? Se poate discuta despre așa ceva, în condițiile în care administrația Deng Xiaoping conducea China la acel moment? După criza financiară internațională din anul 2008, percepția mediului internațional de securitate s-a schimbat din nou. Beijingul a perceput lumea occidentală ca fiind vulnerabilă, ceea ce explică – în ce măsură? – creșterea asertivității unor inițiative strategice ale Beijingului. E de remarcat că în debutul anilor '90, deși China percepe Statele Unite ca fiind noul hegemon, această schimbare nu afectează nici marea strategie a Chinei de menținere a stabilității comerciale și a deschiderii comerciale în raporturile cu Statele Unite, și nici tactica „mersului pe burtă în relațiile internaționale“, instituționalizată de Deng Xiaoping și menținută în bună măsură de Jiang Zemin și Hu Jintao. Schimbarea percepției de securitate din anul 2008 a avut însă efecte. Este vorba despre emergența „anului asertivității“ 2009-2010⁵⁷. Atunci, administrația Hu Jintao a escaladat tensiunile cu Japonia în legătură cu insulele Senkaku/Diaoyu din Marea Chinei de Est, a devenit mai asertivă în raport cu India, oameni de afaceri australieni au fost arestați după ce Canberra a blocat fuziunea dintre Chinalco și Rio Tinto, doi giganți din domeniul mineritului și producerii de aluminiu, raporturile diplomatice cu Danemarca au fost înghețate ca urmare a vizitei lui Dalai Lama la Copenhaga etc. În pofida „anului asertivității“, administrația Hu Jintao nu a inaugurat o ruptură în raport cu teoria și practica strategică a administrației Deng Xiaoping. Ruptura a fost generată de administrația Xi Jinping, a carei asertivitate strategică fusese anunțată de administrația precedentă. Prin metoda dependenței de traseu, specifică instituționalismului istoric, poate fi examinat impactul pe care evenimentele de cotitură – din anii '90 și criza financiară din 2008 – l-au avut asupra (sub)culturii strategice dominante din China. O astfel de investigație ar urma un principiu clasic din cercetarea academică a marii strategii, cel al schimbării și continuității. Printr-o cercetare explicativă, situată în paradigma realismului neoclasice, se poate apoi explora impactul pe care factorii subsistemici – (sub)cultura strategică, capacitățile instituționale, leadership-ul politic – l-au avut asupra schimbării atât a percepției privind mediul internațional de securitate, cât și a comportamentului strategic. În acest caz nu se mai urmărește un

⁵⁶ Rush Doshi, *The Long Game. China's Grand Strategy to Displace American Order*, New York, Oxford University Press, 2021.

⁵⁷ David Shambaugh, *China's Leaders. From Mao to Now*, Cambridge, Polity Press, 2021, p. 249.

proces pe termen lung, ci mai degrabă un proces cauzal pe termen scurt. (Sub)cultura strategică poate avea rol de variabilă independentă, iar alături de alți factori sub-sistemici poate explica schimbările apărute în legătură cu decizia strategică a Beijingului, aceasta din urmă cu rol de variabilă dependentă. În acest caz, strategia de cercetare aleasă poate fi calitativă, sub forma studiului de caz.

În legătură cu abordarea de tipul *inside-out*, aici pot fi urmărite influențele ideologice exercitate asupra lui Xi Jinping: de la marxim-leninism, naționalism și resurecția narațiunii „secolul umilinței naționale“ în anii '90, până la intelectuali sau membri ai birocrăției puterii din China, care ar fi putut modela imaginarii de securitate al actualului Secretar General al PCC. Într-o cercetare de tip biografic se pot urmări modelele de gândire – aplicate atât politicii interne cât și celei externe – în raport cu care a fost socializat președintele Xi Jinping. Cărțile, jurnalele, articolele, interviurile, memoriile unui autor sunt de regulă investigate cu ajutorul metodei biografice pentru a evidenția trăsăturile gândirii acestuia⁵⁸. Această metodă de cercetare este una de tip calitativ. Într-un articol scris pentru *Foreign Affairs*, Kevin Rudd⁵⁹ expune reperatele gândirii strategice – și percepțiile de securitate – ale lui Xi Jinping. Potrivit lui Rudd, actualul lider al Chinei este influențat de reperatele marxism-leninismului și de cele ale marxism-naționalismului, ceea ce ar explica accentul pus de Xi Jinping pe *economic statecraft* – companiile de stat utilizate în scopuri geostrategice –, controlul exercitat asupra armatei pentru ca modelul destrămării Uniunii Sovietice să nu poată fi exportat în China, precum și societatea de supraveghere. Expunerea lui Rudd este interesantă, dar nu pleacă de la premisa principală a metodei biografice: individul are mereu un anumit grad de autonomie în raport cu structura social-politică⁶⁰. Cu toate acestea, cercetarea academică poate prelua eseul lui Rudd și poate examina trei aspecte. În primul rând, dacă reperatele strategice ale lui Xi Jinping cadrează cu cele ale subculturii strategice aparținând radicalilor din PCC. În al doilea rând, dacă – și cum – influențează această subkultură strategică radicală decizia de politică externă din China. Iar, în al treilea rând, cum se înserează teoria și practica strategică a administrației Xi Jinping în procesul mării strategii din China. În primul caz este vorba de o cercetare interpretativă (*cum?*). În al doilea caz, de una cauzală (*de ce?*). În al treilea, se urmărește tiparul clasic al schimbării și continuității în marea strategie a unui stat.

Concluzii

După cum am arătat încă din debutul textului, cercetarea de față are un caracter exploratoriu, ce vizează identificarea potențialelor subculturi strategice din China. Literatura de specialitate despre cultura strategică din China a devenit deja semnificativă. Cu toate acestea, procesul de *literature review* nu ne-a ajutat să descoperim texte care să trateze de sine stătător chestiunea subculturilor stra-

⁵⁸ Brian Roberts, *Biographical Research*, New York: Open University Press, 2011.

⁵⁹ Kevin Rudd, “The World According to Xi Jinping. What China’s Ideologue in Chief Really Believes”, *Foreign Affairs*, November 2022, pp. 8-21.

⁶⁰ Brian Roberts, *Biographical Research*, New York: Open University Press, 2011.

tegice din China. Și nici potențialul impact al acestora asupra deciziei strategice. În diferitele texte academice despre China, am întâlnit mențiuni referitoare la subculturile strategice ale diferitelor elite: politică, militară, birocratică și economico-financiară. Putem vorbi, deci, de existența unor grupuri de interese distincte în China. Dar aceasta nu presupune automat și existența unor diferențe deja codificate doctrinar în agenda de politică internă și externă a acestora. Din acest motiv, subculturile strategice identificate pot fi considerate mai degrabă proto-subcultururi strategice. Cu toate acestea, din datele existente putem spune că, în materie de politică externă, există diferențe între moderații și radicalii din cadrul PCC. În ceea ce privește caracterul mai degrabă informal al subculturilor strategice din China, aspectul amintește de doctrina de securitate a României din anii '60, care avea o existență informală pentru a nu dăuna „prieteniei“ de la acea vreme dintre Moscova și București. Dar în cazul discutat de acest text, presiunile locale, nu cele internaționale, explică caracterul informal al subculturilor strategice.

Textul oferă studenților și cercetătorilor interesați de chestiunea subculturilor strategice o rețetă minimală de cercetare, respectiv întrebări de cercetare, *literature review*, o discuție succintă despre valoarea euristică a conceptului de subcultură strategică și date empirice despre subculturile strategice din China. Totodată, sunt oferite și două modalități de cercetare – de tipul *outside-in* și *inside-out* – a subculturilor strategice din China, cu precizarea strategiei de cercetare ce poate fi utilizată în fiecare caz.

BIBLIOGRAFIE

- Adamsky, Dmitry (Dima), “Russian campaign in Syria – change and continuity in strategic culture –”, *Journal of Strategic Studies*, 2019.
- Adamsky, Dmitry (Dima), “Strategic Culture“ în *Strategy in the Contemporary World*, John Baylis, James J. Wirtz, Jeannie L. Johnson (eds.), Oxford: Oxford University Press, 2022, pp. 91-106.
- Anand, V, “The Daoist Tradition in China’s Strategic Culture: Understanding the Pragmatic Dimension of China’s Behavioral Trends in the International System“, *China Report*, 2020.
- Anand V., “Revisiting the Discourse on Strategic Culture: An Assessment of the Conceptual Debates“, *Strategic Analysis*, 2020.
- Baylis, John, James J. Wirtz, Jeannie L. Johnson (eds.), *Strategy in the Contemporary World*, Oxford: Oxford University Press, 2022.
- Ben-Ephraim, Shaiel, “From strategic narrative to strategic culture: Labor Zionism and the roots of Israeli strategic culture –”, *Comparative Strategy*, Vol. 39, Nr. 2, 2020, pp. 145-161.
- Bloomfield, Alan, “Time to Move On: Reconceptualizing the Strategic Culture Debate“, *Contemporary Security Policy*, Vol 33, Issue 3, 2012.
- Cai, Kevin G., *China’s Foreign Policy since 1949. Continuity and Change*, London, Routledge, 2022.
- Chen, Dean P., *US-China-Taiwan in the Age of Trump and Biden. Towards a Nationalist Strategy*, New York: Routledge, 2022.
- Char, James și Richard A. Bitzinger, “A New Direction in the People’s Liberation Army’s Emergent Strategic Thinking, Roles and Missions“, *The China Quarterly*, Vol. 232, 2017.
- Doshi, Rush, *The Long Game. China’s Grand Strategy to Displace American Order*, New York, Oxford University Press, 2021.

- Dumitrescu, Lucian, *Narațiuni strategice. Securizare și legitimitate în relațiile internaționale*, București: Ed. ISPRI, 2020.
- Eder, Thomas, *China-Russia relations in Central Asia. Energy policy, Beijing's new assertiveness and 21st century geopolitics*, Wiesbaden: Springer, 2020.
- Feng, Huyiun și Kai He, "A dynamic strategic culture model and China's behavior in the South China Sea", *Cambridge Review of International Affairs*, 2019.
- Gariup, Monica, *European Security Culture. Language, Theory, Policy*, Surrey: Ashgate, 2009.
- Ghiselli, Andrea, "Revising China's Strategic Culture: Contemporary Cherry-Picking of Ancient Strategic Thought", *The China Quarterly*, Vol. 233, March 2018, pp. 166-185.
- Gries, Peter Hays, *China's New Nationalism. Pride, Politics, and Diplomacy*, Berkley: University of California Press, 2004.
- Haglund, David G., "What Can Strategic Culture Contribute to Our Understanding of Security Policies in the Asia-Pacific Region?", *Contemporary Security Policy*, Vol. 35, Issue 2, 2014, pp. 310-328.
- Harris, Stuart, *China's Foreign Policy*, Cambridge: Polity Press, 2014.
- Hinton, Patrick, "Strategic Culture. In Defiance of a Structural World Order", *The RUSI Journal*, Vol. 165, Issue 4, 2020, pp. 80-87.
- Johnson, Kenneth D, *China's Strategic Culture: A Perspective for the United States*, Strategic Studies Institute, 2009.
- Katzenstein, Peter, *The Culture of National Security*, Columbia University Press, 1996.
- Lamont, Christopher, *Research Methods in International Relations*, Los Angeles: SAGE, 2015.
- Libel, Tamir, "Explaining the security paradigm shift: strategic culture, epistemic communities, and Israel's changing national security policy", *Defence Studies*, Vol. 16, Issue 2, 2016, pp. 137-156.
- Libel, Tamir, "Rethinking strategic culture: A computational (social science) discursive-institutionalist approach", *Journal of Strategic Studies*, Vol. 45, Issue 5, 2018, pp. 686-709.
- Löfflman, Georg, *American Grand Strategy under Obama. Competing Discourses*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2019.
- Maxwell, Joseph A., *Qualitative Research Design. An Introduction Approach*. Los Angeles: SAGE, 2013.
- Mälksoo, Maria, *The Politics of Becoming European. A study of Polish and Baltic post-Cold War security imaginaries*, London: Routledge, 2010.
- Mearsheimer, John J. 2014. Can China Rise Peacefully? *The National Interest*, October 25, pp. 1-56.
- Mirow, Wilhelm, *Strategic Culture, Securitisation, and the Use of Force. Post-9/11 Security Practices of Liberal Democracies*, New York: Routledge, 2016.
- Morgenthau, Hans J. 2007. *Politica între națiuni. Lupta pentru putere și lupta pentru pace*. Iași: Ed. Polirom.
- O' Reilly, K. P., "A Rogue Doctrine? The Role of Strategic Culture on US Foreign Policy Behavior", *Foreign Policy Analysis*, 2012, pp. 1-21.
- Pierson, Paul, "Increasing Returns, Path Dependence, and the Study of Politics", *The American Political Science Review*, Vol. 94, Issue 2, 2000, pp. 251-267.
- Priebe, Miranda, Bryan Rooney, Nathan Beauchamp-Mustafaga, Jeffrey Martini, and Stephanie Pezard. 2021. *Implementing Restraint. Changes in U.S. Regional Policies to Operationalize a Realist Grand Strategy of Restraint*. Santa Monica: RAND Corporation.
- Raby, Geoff, *China's Grand Strategy and Australia's Future in the New Global Order*, Melbourne: Melbourne University Press, 2020.
- Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, *Neoclassical realist theory of international politics*, Oxford: Oxford University Press, 2016.
- Roberts, Brian, *Biographical Research*, New York: Open University Press, 2011.
- Rose, Gideon, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", *World Politics*, Vol. 51, Issue 1, 1998, pp. 144-172.

- Rosyidin, Mohamad, "China's Strategic Culture and the Challenge of Security Management in the South China Sea Dispute", *East Asia*, 2017.
- Rosyidin, Mohamad, "The Dao of foreign policy: Understanding China's dual strategy in the South China Sea", *Contemporary Security Policy*, 2019.
- Rudd, Kevin, "The World According to Xi Jinping. What China's Ideologue in Chief Really Believes", *Foreign Affairs*, November 2022, pp. 8-21.
- Schelle, Orville și John Delury, *Wealth and Power. China's Long March to the Twenty-First Century*, Random House, 2013.
- Scobell, Andrew, "China's Real Strategic Culture: A Great Wall of the Imagination", *Contemporary Security Policy*, Vol. 35, Issue 2, 2014, pp. 211-226.
- Scobell, Andrew, Edmund J. Burke, Cortez A. Cooper III, Sale Lilly, Chad Ohlandt, Eric Warner, J. D. Williams, *China's Grand Strategy. Trends, Trajectories and Long-Term Competition*, Santa Monica: RAND CORPORATION, 2020.
- Schmidt, Peter și Benjamin Zyla (ed.), *European Security Policy and Strategic Culture*, London: Routledge, 2013.
- Shambaugh, David, *China's Leaders. From Mao to Now*, Cambridge, Polity Press, 2021.
- Skak, Mette, "Russian strategic culture: the role of today's chekisty", *Contemporary Politics*, 2016.
- Sun, Yun, *Africa in China's Foreign Policy*, BROOKINGS, 2014.
- Ülgül, Murat, "Mixing Grand Strategies. Trump and International Security", *The International Spectator*, 2020.
- Winter, Tim, "Geocultural Power: China's Belt and Road Initiative", *Geopolitics*, 2020.